ئارام کاکەی فەلاح

"چیرۆکنوسی ئێمە پێویستی بە هێزێکی سیحرییە تا لەو فرمێسکە ڕووتو پاڵەوانە چەقیوانە ڕزگاری ببێت"

ئەو بۆشاییی گەورەیەی لەنێوان نوسەری ئێمەو خوێنەردا و بەتایبەتیش لەلای چیرۆکنوسەکان وخوێنەرەکانیان دروست بووە،جێگای لەسەر وەستان و هەڵوەستە کردنە، ئێمە لەوبارەیەوە چیرۆکنوس ئارام کاکەی فەلاح مان دواند:

گفتوگۆی: توانا ئەمین

⋆ پێتانوایە نوسینی چیرۆك توانای ڕزگارکردنی بابەت و کارەساتی هەیە لەفەوتان؟خەمی چیرۆك هەرئەوەندەیە؟ ئەگەر ئەدەب ئەمە نەکات، جگە لەمێژوو هێزێکی تر هەیە ئەمەی پێبکرێت؟

ئارام کاکەی فەلاح: چیرۆك و مێژوو دوو سیمای جیاوازی کارەساتەکان و بابەتەکان ئەنووسنەوە. مێژوو دێ و هەندێ ڕوداو بابەتی سەرکەوتن و ژێرکەوتنمان بۆ ئەنووسێتەوە و ئەیکاتە دۆکۆمێنت، بەڵام گەر چیرۆك هەمان شتی وای کرد لە هونەری خۆی ئەکەوێت.چیرۆك کاری بەسەر دۆکۆمێنت کردنی ڕووداوەکانەوە نییە، بە بڕوای من چیرۆك زیاتر خەریکی بە دۆکۆمێنت کردنی(یادەوەرییە)، من لێرەدا پێم باشترە یادەوەری بەکاربێنم چونکە لە هەناوی یادەوەریدا هەم مێژوو و ئەگەرەکانی مێژوو ئامادەن و هەم ئەگەرەکانی فەنتازییایەك کە هەوڵی گۆڕینی ئەو کارەسات و ڕوداوانە ئەدات و نایەڵێ بەو زەقییە دەرکەون و بێنە مەیدان و کەمێك جوانیان ئەکات و دەرگاو ئاسۆی تریان بۆ ئەکاتەوە. چیرۆك خەمی زۆرە، یەکێ لەوانە ئەوەیە کە چیرۆك دێ پێمان ئەڵێ ئایندە بە مێژوو و ئامارەکانی مەخەڵەتێن چونکە ڕووداوەکانی ناو مێژوو کەسانێك ئەینووسنەوە کە هێزێکی سیاسییان لە پشتەوەیە و جەبر و بەرژەوەندییەکی تایبەتی ئەیانجوڵێنێ بەڵام ڕووداوەکان لە چیرۆکدا ئەبێ کەسانێك وێنای بکەن کە پڕن لە جوانی و فەنتازییا. ئەوەشت بیر نەچێ کە سەیر کردنی کورد بۆ مێژوو و ڕووداوەکانی ناوی هەمیشە سەیرکردنێك بووە بۆ سیمای خوێناوی خۆی، بۆژێرکەوتنەکانی و چەوساندنەوەی لە لایەن دراوسێ دلڕەقەکانییەوە، ئەو هەموو شەڕ و پێکدادانە لە مێژووی ئێمەدا نایەڵن مێژوو بە جۆرێکی تر ببینین و بینووسینەوە، لە هەمان کاتیشدا ڕێگرێك بووە لە بەر دەم نووسەرانا بە جۆرێکی تر وێنای بکەن. کەچی ئەبینی بیریاران و نووسەرانی ئەوروپا زۆریان ڕۆژ بە ڕۆژ بەسەر مێژووی خۆیدا ئەچێتەوە و دەمێکە بۆیان دەرکەوتووە کە نووسینەوەی مێژوو بەبێ ئەو ڕووداوانەی ناو ئەدەب و فەنتازیای ئەدەب نووسینەوەیەکی نووقسانە، تەنانەت هەندێ لە بیریارانی سەرکەوتنەکانیان بەهیچ لە قەڵەم ئەدەن لەو بڕوایەدان کە سەرکەوتنێك لەسەر ئێسك و پرووسکی مرۆڤەکان بینا کرابێ شتێ نییە مایەی شانازی مرۆڤی سەر ئەم زەوییە بێ. بەڵام ئیتر ئەمە کاتێکی زۆری ئەوێ تا لای ئێمە ماناکانی بگۆردرێت چونکە ئێمە تا ئێستاش برینەکانمان سارێژ نەبوون، بۆ دراوسێ دلڕەقەکانیشمان دیسان کاتێکی زۆری ئەوێ تا بە مێژووی خۆیاندا بچنەوە.

⋆ چۆن سەیری توانستی چیرۆك نوسی کورد دەکەیت؟ قەرزار نین لەئاست ڕوداوی زۆر گەورە؟ کوا ئێمە ڕۆمانێك، دوو نۆڤلێت، چوار چیرۆکمان هەیە لەسەر شەڕی خوێناوی هەشت ساڵەی ئێران- عێراق؟ ئەمە لەکاتێکدا بەشێکی زۆری خێڵی ئەدیبانی ئێمە

ئەو ڕۆژانە سەربازی ئەو جەنگە بوون؟

ئارام کاکەی فەلاح: من ئەتوانم بێ دوودڵی یەکسەر بە نەخێر وەڵامی ئەم پرسیارە بدەمەوە . نەخێر نووسەرانی ئێمە قەرزار نین لە ئاست شەڕی عێراق و ئێران کە بۆچی ڕۆمانێك یان چەند چیرۆکێکمان بۆ ئەو شەرە درێژە هەشت ساڵییە نییە و زۆر بڕواشم بەوە نییە کە زۆربەی ئەدیبانی ئێمە سەربازی ئەو جەنگە بووبن، هەندێکی کەم سەربازیش بووبێ سەربازێکی ڕاستەقینە نەبووە و بە دڵ شەڕی نەکردووە و هەمیشە خەونی بە مۆڵەت وەرگرتنێکەوە بینیووە تا رابکات و خۆی لێ بدزێتەوە. لە ڕاستیدا لە هەناوی کۆمەڵگای ئێمەدا هێزێکی سەیر هەبوو کە قەت بڕوای بەوە نەبووە کە ئەو شەڕە شەڕی کوردەو ئەبێ بیکات، ئەمە شەڕێك بوو کە بوو بوو بە تووش مرۆڤی کوردەوە و تێی کەوتبوو، کورد پێش ئەو شەڕە بە درێژایی مێژوو خەباتی ئەکرد بۆ مانەوە، شەڕێکی خوێناویتر لە یادەوەریماندا هەبوو بۆیە کەس نەهات بیکاتە شەڕی خۆی. نووسەرانی کوردیش نەهاتن بیکەن بە بابەتی ئەفراندن ڕەنگە ئەمە بۆ نووسەرێکی عەرەبی عێراقی یان ئێرانی زیاتر جێگای تێڕامان بێ، لە لای خۆشمان چەند چیرۆکێك نووسران بە دڵم نەبوون، بەڵام چیرۆکێکی قازی ڕەبیحاوی، نووسەری گەورەی ئێرانیم خوێندەوە بە ناوی چاڵ کە لە 1982 دا نووسیبووی، هەتا بڵێی سەرسام بووم بە جوانییەکەی.

★چیرۆکی کوردی لەناوەڕاستی هەشتاکانەوە نوێبونەوەی بەخۆیەوە بینی ئەم گۆڕانە لەزمان، ڕووداو، گرێچنی، بابەت، دواجار فۆرم، لەنەوەدەکاندا چووە لوتکە، ئەوەی جێی سەرنجە هەموو ئەم گۆڕانانە لەئاست فرۆش و خوێندنەوەی چیرۆکدا کورتی هێنا، ئێوە پێتان وایە ئەو فیراقەی نێوان خەڵکی ئێمەو چیرۆك پەیوەندی بە چیرۆکنوسانەوە هەیە؟ یان نەخێر بۆخۆی ئەدەب هی نوخبەو چیرۆك نوخبەویترینیانە؟

ئارام کاکەی فەلاح: جارێ با لەوێوە دەست پێ بکەم کە ئەڵێیت چیرۆکی کوردی خوێنەری نییە، ڕاست ئەکەیت ئێمە خوێنەرمان نییە بەڵام نەك لە بەر ئەوەی کە خەڵکی تاقەتی خوێندنەوەیان نییە یان تەمەڵن و شتی لەو بابەتە یان کتێب و ڕۆژنامە و گۆڤار ناکڕن، نا بە بڕوای من لە بەر ئەمانە نییە، لە ڕاستیدا ئێمە خوێنەرمان نییە لە بەر ئەوەی کە چیرۆکی باشمان نییە، زۆربەی زۆری چیرۆکی کوردی هێندە خراپە کە شایانی ئەوە نییە بخوێنرێتەوە. من ئێستا لەو بڕوایەدام کە خوێنەرمان نەبێ هی ئەوەیە کە دەقی چیرۆکی جوانمان نییە. با هەندی نووسەیش گلەیی لەوە بکەن کە خوێنەر لە چیرۆکەکانیان ناگات، بە بڕوای من هەڵەیە داوا لە خوێنەران بکەین لە فێڵەکانی نووسین و نهێنییەکانی چنین و جوانییەکانی بیناکردن و بەرهەم هێنانی مانا و بەکارهێنانی تەکنیك بگەن، هیچ چیرۆکنووسێکی جیهانی هەڵەی وا ناکات شتی وا داوا بکات، بێگومان ئەم قسەیە تەوس و تەعلیق نییە لە کەس یان وا تێنەگەن کە من لەگەڵ نووسینی سادەدا بم بۆ خوێنەر، نەخێر، بەڵام دواجار ئێمەی نووسەر کە بمانەوی بە سەربەستی و بە دڵی خۆمان بنووسین، ئەبێ هەمان ماف بدەینە خوێنەر ئەویش سەربەست بێ لە خوێندنەوەی، سەربەست بێ لەوەی بەدڵی بێ یان نا، گەر خوێنەرچیرۆکێکی وا نەبینێ کە چێژی لێ وەرگرێ، خەون و فەنتازیاکانی، ئازادییەکانی، ئازارەکانی، زەردەخەنە و یادەوەرییە شیرین و تاڵەکانی لە پاڵەوانەکاندا نەبینێتەوە، چی بکڕێ و چی بخوێنێتەوە پێم ناڵێی؟ بۆ نوێ بوونەوەی چیرۆکی کوردیش لە ناوەڕاستی هەشتاکان و سەرەتای نەوەدەکاندا، من وای نابینم کە ئەو گۆڕانە گەورەیەی بە سەرا هاتبێ، ئێمە زۆرمان هەر درێژەمان بەو فرمێسك و پرسەیە دا کە لە نەوەکانی پێش خۆمانەوە بۆمان مابۆوە، لێرەوە نووسەری ئێمە پێویستی بە هێزێکی سیحرییە لەو فرمێسکە ڕووتانەو ئەو شین و ڕۆڕۆیەو ئەو پاڵەوانە چەقیوانە ڕزگاری بێ، چونکە بە هەموو مێژووی ئێمەوە لکاوە، من لە لای خۆمەوە پێش نوسینی چیرۆکی (نووسینەوەی دڕك) و (ئەو پیاوەی بوو بە بەرد) دوو ساڵ لە نوسینی چیرۆك وەستام، وەستام و سەرلەنوێ کەوتمەوە خوێندنەوەیەکی قووڵی سەرتاپای چیرۆکی کوردی، هەر لە چیرۆکەکانی وەك(لە خەوما)، کۆمەڵەی (کوێرەوەری)، (شەبەنگەبەڕۆژ)، (دڵداری و پەیمان)و (پێکەنینی گەدا)و (لێوی ئاگرین)ەوە تا (گەلەگوورگ)و کۆمەڵەی (تەنیایی)و (پیرەپەپوولەکانی ئێواران)و (دووربین)و (سێبەری ئەسپە شێ)و زۆربەی زۆری چیرۆکی نەوەی نەوەدەکان، سەیرم کرد چیرۆکی کوردی هەتا بڵێی غەمگین و بێڕەنگە، پڕە لە فرمێسك و پاڵەوانێ کە تەواو تەسلیمی چارەنووسی خۆیانن و چەقیون لە ناو ڕووداوەکاندا.هەندێ لەو چیرۆکانەی کە لە هەشتاکاندا پێیان سەرسام بووم ئێستا هەست ئەکەم بەو شێوەیە بۆم ناخوێندرێنەوە. بێگومان هەندێ چیرۆك هەن کە ژیانی واقعی دەرەوە وزەیەکی

سیحری و سەرسوڕهێنەری پێ ئەبەخشن وجوانی ئەکەن، نموونەش لەوانە هەردوو چیرۆکی(دووربین)و (دیدەنی)، من لێرەدا هەرچەندە ئەوەم لەبەرچاوە کە لەسەر نووسین و بڵاوکردنەوەی ئەم جۆرە چیرۆکانە لەو کاتەدا ژیانی نووسەر ئەکەوتە مەترسییەوە، بەڵام لێرەدا مەبەست ئەوە نییە، بەڵکو مەبەست ئەوەیە کە جوانی چیرۆك ئەوە نییە لە دەرەوەڕا بۆی بێ،بەڵکو تێکستی جوان ئەو تێکستەیە کە دەرەوەی خۆی جوان ئەکات. هەروەك مۆمێك کە بەوەوە جوانە کە تیشك و ڕوناکی ئەبەخشێتە دەرەوەی خۆی، تێکستی جوانیش ئەبێ ئەو خەمەی هەبێ. دەق ئەو دەقەیە کە دەرەوە دەوڵەمەندی ناکات، بەڵکو بە پێچەوانەوە دەرەوەی خۆی دەوڵەمەند ئەکات وڕەهەندی بیرکردنەوەی تر و دەرگای تر ئەکاتەوە، چونکە هەچ چیرۆکێك کە جوانی لە دەرەوەی خۆی مژی ئەوا دوای نەمانی ئەو دەوروبەرە ئیدی چیرۆکەکە ئەو وزەو سیحرو جوانییەی نامێنێ، من ئێستا دوای زیاتر لە بیستساڵ جارێکی تر دووربینم خوێندەوە، دیدەنیم خوێندەوە، سەیرم کرد نە دووربین لام ئەو چیرۆکەی جارانە و نە (خاوەر)ی دیدەنیش ئەمگرێنێ، سەیرم کرد چیرۆکەکانی کۆمەڵەی(تەنیایی) جگە لە کۆمەڵێك پاڵەوان کە لە گریان زیاتر هیچی تریان پێ نییە بیدەنە خوێنەر و دەرەوەی خۆیان، فرمێسکێك کە هیچ شتێ ناخەنە سەر ئەم دونیایەو پاڵەوانێکن کە بە تەواوی تەسلیمی چارەنووسی ڕەشی خۆیانن، هەر تەواو وەك ئێمەی گەنجی ئەوسا، هیچ جیاوازییەکم لە نێوان ئێمە و پاڵەوانەکانی (تەنیایی) دا نەبینی. ئەو چیرۆکانە کۆپی کردنی ئێمە بوون بۆ ناو لاپەڕەکان، بەڵام ئەو نووسەرە ئازیزانە چونکە نووسەرێکی بە توانا بوون، ئەو کۆپیانەش کۆپییەکی چاك بوون، من ئەو دوو نووسەرەم بۆیە بە نموونە هێنایەوە، چونکە دوو نووسەری چاکی ئێمەن و کارێکی زۆریان هەبوو لە سەر نەوەی تازە، بۆیە چ کۆپی کردنی واقع و چ چاوانی تەڕ و پڕ فرمێسك و پاڵەوانی تێك شکاو لای نەوەی ئێمە هەر ماوە و نەبۆتە پرسیارێکی گەورەو جدی، بۆیە بڕوا ناکەم وەك تۆ ئەڵێ چووبێتە لووتکە، کەمێ گۆڕان لە فۆڕم و بابەتدا نایباتە لووتکە، کوا تەکنیك؟ کوا گێرانەوەو چیرۆك؟ سەیرکردنیشمان بۆ زمان کوا گۆڕاوە؟ لە ڕاستیدا مەسەلەی زمان لە ناو چیرۆکدا هێندە زل کراوە کە هەموو لایەنەکانی تری چنین و تەکنیك و بابەتی کردۆتە پەراوێزەوە، زمانێکی جوان و پاراو لای ئێمە زمانێکی ئینشاییە کە بستێك بڕ ناکات و هەر بۆ بەیانی بیر ئەچێتەوە، زمانی پاراو لەوێوە سەرچاوە وەرئەگرێ کە نووسەر بێ و لە ڕستەکانیدا وشەی وا بەکاربهێنێت کە کەم کەس لە ماناکانی ئەگات و لە شوێنێ، لە لادییەك، لە کونجێکی کوردستانا بەکار ئەهێنرێ کە زۆربەی خەڵکی شار نەیانبیستووە، جا هەندێ نووسەر دێن و ئەم جۆرە وشانە ئەخەنە ناو نووسینەکەیانەوە و ناتەواوی چیرۆکەکانی خۆیانی پێ ئەشارنەوە. لەجیاتی ئەوەی تەکنیکێکی تازە و سەرنج ڕاکێش بەکاربێنن ، دێن و چەند وشەیەکی لەو بابەتە دەئاخنە ڕستەکانیانەوەو خوێنەری پێ چەواشە ئەکەن، لە ڕاستیدا ئەم سەیرکردنەی ئێمەش بۆ زمان مێژوویيەکی دێرین و خوێناوی لە هەناو خۆیدا هەڵگرتووە، پاراستنو مانەوەی زمانی کوردی و شەڕی نووسەرەکانی لەگەڵ دوژمنە کانیدا کە ئەیانەوێ بیسڕنەوە، من لێرەدا پێم باشترە سەرپێییانە قسە نەکەم و لە سیاق و ڕەوتی مێژوویی خۆیدا باسی بکەم بۆ ئەوەی نەکەومە هەڵەوە، گومانی تیا نییە کە نووسین بە کوردی ڕۆژێ لە ڕۆژان، وەك شتێکی پیرۆز سەیر کراوە، وەك تفەنگێك کە کەسێك هەڵیئەگرێت و پارێزگاری لە مانەوەی خۆی و نەتەوەکەی ئەکات و دژ بە دوژمنەکانی ئەجەنگێ، جەنگێ کە نووسەرانی بە قەڵەم شەڕیان کرد و هێندە درێژەیان پێ دا و هێندە کاغەزیان پێ ڕەش کردەوە کە ناخۆش بوو، بە جۆرێ کە نایانەوێ لەوە بگەن کە ئێستا ئەم تێروانینە بۆ زمان گۆڕاوەو ئەوان نەیانەوێ لەوە بگەن و نایانەوی بگۆڕدرێ. لەڕاستیدا جوانی زمان لەو مانایانەوە دێ کە دێرەکان لە هەناوی خۆیاندا هەڵیئەگرن و دروستی ئەکەن و ئەیبەخشنە دەرەوە، ئاسۆی تر و مانای تری پێ ئەدۆزنەوە و لە ڕووحماندا ماوەیەکی زیاتر ئەیەێڵنەوە.

ئەم گفتوگۆیە لەژمارە(6) رۆژنامەی رۆژنامەدا بلاّوكراوەتەوە.